

โคลงเล่นช่อนหาที่เกาะสีชัง : การเล่นกับภาษาในวันว่าง

สุกัญญา สุจฉายา*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอการใช้เวลาว่างของคนไทยในอดีตกาล ซึ่งสะท้อนผ่านการเล่นกับสำนวนภาษาที่นับเป็นศิลปะโดดเด่นของคนไทย เป็นกิจกรรมยามว่างที่เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ ไม่จำกัดเพศและชนชั้น สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับบริบทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ผู้เขียนจึงใคร่แนะนำเสนอ “โคลงเล่นช่อนหา” สมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เป็นการเล่นร่วมกันในหมู่เจ้านายที่ได้เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักเกาะสีชัง การเล่นช่อนหาในคราวนั้นเป็นการเล่นช่อนหาเชิงกวีนิพนธ์มิใช่การเล่นช่อนหากันจริงๆ เพียงแต่โคลงบทนั้นๆ จะบอกให้รู้ว่าผู้เล่นกำลังจะพาโคลงไปช่อนที่สถานที่ใด ดังนั้นผู้เล่นต้องรู้จักภูมิประเทศและสถานที่ต่างๆ อย่างดี ในการเล่นโคลงช่อนหาซึ่งมีความยาว ๒๑ บท จะมีผู้เล่น ๖ พระองค์คือ ๑) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒) พระนางเจ้าสุชุมาลมารศรี พระราชเทวี ๓) พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ (กรมพระนครสวรรค์วรพินิต) ๔) พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงค์โรทัย (กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์) หรือที่เรียกว่าทูลกระหม่อมน้อย ๕) พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าหญิงนาพรประภา หรือต่อมาคือ เสด็จอภิตี ๖) พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ (กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ) หรือทูลกระหม่อมเล็ก

คำสำคัญ: โคลงเล่นช่อนหา; พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; เกาะสีชัง

* ศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Klong Len Son Ha at See Chang Island: Language Play in Free Day

*Sukanya Sujachaya**

Abstract

This article aims to present the leisure activity of Thais in the past represented by playing with the language, an outstanding art of Thais. Language play is a creative and useful activity for everyone, regardless of class and gender; furthermore it can be adapted to use with the creative traveler. Klong Len Son Ha, a language play from the period of King Rama V that the royal family played when they traveled to Si Chang Island, is not well known. Klong Len Son Ha is not a real hide and seek game, it is poems that portray locations on Si Chang Island so the players must know the sites and landscape of the island. Klong Len Son Ha contains 21 poems and there were six players: 1) King Rama V; 2) Her Royal Highness Phra Nang Chao Phra Raj Dhevi; 3) Prince Paribatra Sukhumbhand; 4) Prince Samativong Varodai; 5) Her Royal Highness Nabhabaraprabha and 6) Prince Chakarabongse Bhuvanarda.

Keywords: Klong Len Son Ha; Si Chang Island; King Rama V

* A professor in master degree curriculum for Thai language, Faculty of Hamanities Srinakarinwirot University

หากจะพูดถึงสังคมเกษตรกรรมในภาพรวม เวลาว่างของคนในสังคมเกษตรกรรมย่อมขึ้นอยู่กับฤดูกาลหลังเก็บเกี่ยวผลผลิตหรือขายผลผลิตได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะตรงกับช่วงฤดูร้อน อากาศร้อนจัด พื้นดินต้องการเวลาพักฟื้นบำรุงเพื่อคืนชีพใหม่เมื่อถึงฤดูกาลที่ฝนจะตกลงมาเพื่อเริ่มต้นฤดูกาลผลิตรอบใหม่

ช่วงเวลานั้น คือ ช่วงเวลาว่างพักผ่อนที่แท้จริงของชีวิตเกษตรกร คนไทย-ไทจะมีช่วงที่หยุดพักที่เรียกว่า “ตรุษสงกรานต์” “ปอยสังขาน” “บุญเดือนห้า” สุดแท้แต่จะเรียกในแต่ละกลุ่มชน นอกจากพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อแล้ว การหยุดพักผ่อนจากการทำงานหนักในไร่นา การละเล่นต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็คือ การแสวงหาความบันเทิง การผ่อนคลายจากภาระต่างๆ ในชีวิตประจำวัน สำหรับหนุ่มสาว ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเวลาของการแสวงหาคู่รัก สำหรับแม่บ้านพ่อบ้าน เป็นช่วงเวลาที่จะได้ว่างภารกิจในครอบครัว สำหรับพ่อเฒ่าแม่เฒ่า เป็นช่วงเวลาของความอบอุ่นที่มีลูกหลานอยู่พร้อมหน้าพร้อมตา และได้ระลึกถึงบรรพบุรุษ ส่วนเด็กๆ เป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกสนานที่จะได้เล่น เสียนแบบ จดจำ พฤติกรรมของผู้ใหญ่ เหตุนี้จึงปรากฏว่า ช่วงเวลาดังกล่าวในชนชาติไททุกกลุ่มจะมีการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านอยู่มากมาย ส่วนในเวลาปกติอื่นๆ เวลาว่างของชาวบ้านทั่วไปจะหาได้ยาก และอาจต้องใช้เกณฑ์การแบ่งใหม่เป็น เวลาว่างของชายกับเวลาว่างของหญิง เวลาว่างของชาวบ้านกับเวลาว่างชนชั้นเจ้านายซึ่งแตกต่างกันมาก

หากใช้เกณฑ์ความแตกต่างของเพศเป็นหลัก หญิงสาวชนชาติไททั่วไปแทบจะไม่มีเวลาว่าง หญิงชาวบ้านนั้นนอกจากหน้าที่แม่บ้านและทำงานในไร่นาแล้ว เวลาว่างของเธอก็คือ การทอผ้า ส่วนหญิงชนเจ้านาย แม้จะมีบ่าวไพร่ทำงานในบ้านแทนตน แต่หน้าที่การปรุงอาหารก็ยังเป็นหน้าที่หลักของภรรยา ตามคติที่ว่า “เสน่ห่ปลายจวัก ผัวรักจนตาย” ดังนั้น วันว่างของศรีภรรยาขุนนางและเจ้านายจึงใช้ไปกับการประดิษฐ์ประดอยอาหารเพื่อเอาใจสามีและบริวาร รวมทั้งปรุงแต่งความงามของรูปโฉม

ลักษณะกิจกรรมยามว่างของผู้หญิงต่างจากผู้ชายไทย-ไท ผู้ชายมีเวลาว่างมากกว่าผู้หญิง จึงมีเวลาไปแสวงหาและบ่มเพาะความสามารถเฉพาะตัว ดังพบว่าผู้ชายไทย-ไท นิยมเล่นชนไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด กัดแมลงทับยามว่าง

นอกจากนี้ คนไทยยังมีการเล่นอีกชนิดซึ่งเป็นความสนุกขึ้นมาอีกระดับหนึ่งของ มนุษย์ผู้ใช้ภาษา คือ การเล่นกับสำนวนภาษา (pun) เพราะเป็นการใช้ปัญญา (wit) สังเกตสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เช่น **คำทายของเด็ก** แรกๆ ก็ตั้งคำถามทายกัน ตรงไปตรงมา เช่น **อะไรเอ๋ยต้นเท่าขา ใบวาเดียว** คำตอบคือ ต้นกล้วย **อะไรเอ๋ย เข้าไผ่** **เย็นผลุบ** บางทีก็ใช้คำพวนอย่าง **ม้าสีขาว หางยาวด้วยกัน แม่นหยั่ง** เป็นต้น

จากการทายเล่นๆ เป็นการดวลโต้ตอบแข่งขันดูเชิงปัญญากันและนำไปสู่การ แสดงมหรสพที่แทรกการถามตอบอยู่ในการแสดง ดังพบในเพลงพื้นบ้านและการแสดง พื้นบ้านของชนชาติไททุกกลุ่มล้วนมีการขบการล้าทายปัญหาโต้ตอบกัน ปัญหาที่นำมา ทายมักจะเป็นปัญหาในชีวิตประจำวันที่แสนง่าย เช่น

ในเพลงพื้นบ้านภาคกลาง แม่เพลงจะร้องถามให้ฝ่ายชายตอบว่า

พ่อช่าวข้าวที่หน

พ่อชนไฟคีที่

ข้าวพ่อจึงสุกดี

เข็ดได้

หรือขยับขึ้นมาลองเชิงให้คิดอีกระดับหนึ่ง ดังในเพลงเรือที่ว่า

เรือฉันทัดต้ายตัด

อยู่ตามหลังวัดหลังวา

ฉันท้าน้ำมันล้างเท้า

เอาน้ำมะพร้าวล้างหน้า

ฉันทไปกับฉันท

จะไม่มีวันกลับมา

เชิญพี่ล่องนาวาลงเอย

เขี่ยบ เขี่ยบ

จนถึงขั้นทดสอบความรู้ด้วยกลวิธี “ปูลุงจาวีสขนา ปรีศนาธรรม” แบบ พระภิกษุในพุทธศาสนา คือ การถามตอบเรื่องธรรมะ ประวัติพระพุทธศาสนา ความรู้เรื่องไตรภูมิ โดยวิธีชักใยไล่เสียง ถามไปจนได้คำตอบที่พอใจ การเล่นเกม ดวลโต้ตอบปรีศนาธรรมแบบนี้ มีในการแสดงพื้นบ้านของทุกภาคเช่นกัน เพียงแต่เป็น ความรู้แกมความขบขัน ขมทับคู่ได้แบบชาวบ้าน ตัวอย่าง เพลงอีแซวของภาคกลาง ร้อง เล่นในงานบวชนาค แม่เพลงร้องว่า

ตัวของน้องเป็นหญิงมิได้บวชมิได้เรียน ครั้นจะชิตจะเขียนก็ไม่ได้

น้องอยากทราบกระหือຍากรู้อีกสักข้อ ขอพี่ช่วยต่อให้เข้าใจ

ว่าเมื่อบวชเป็นสงฆ์ทรงกาสา

เมื่อพี่บรรพชาครองไตร

เมื่อถือศีลเป็นสงฆ์ทรงกาสา

ถามว่ารักษาผ้าไว้เท่าไร

พ่อเพลงร้องตอบ

เจ้าอยากจจะรู้ตั้งกระทู้ถามพี่

ถามว่าเมื่อเข้าโบสถ์รวมโชติบรรพชา

พี่ได้บวชเป็นสงฆ์ทรงสิกขา

หนึ่งจิวรสองท่อนสบง

สามสังฆาทีเสสผ้ากราบ

ให้หันหน้าข้างโน้นหันกันข้างนี้

ว่าน้องเป็นหญิงไม่รู้อะไร

ถามว่ารักษาผ้าไว้เท่าไร

พี่ก็ได้รักษาผ้าเอาไว้ได้

บอกน้องตามตรงไม่ต้องสงสัย

ท่านได้เอามาหาบเอาไว้

ฟังคำชายชู้แล้วบรรยาย

การเล่นกับสำนวนภาษานับเป็นศิลปะโดดเด่นของคนไทย เป็นกิจกรรมยามว่างที่เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ ไม่จำกัดเพศและชนชั้น สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ผู้เขียนจึงใคร่แนะนำเสนอ “โคลงเล่นซ่อนหา” สมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

การเล่นซ่อนหา (hide and seek) เป็นการเล่นของเด็กเล็ก แบ่งผู้เล่นเป็นสองฝ่าย ฝ่ายซ่อนและฝ่ายตามหา ฝ่ายซ่อนจะมีจำนวนเท่าใดก็ได้ แต่ผู้ที่ซ่อนเก่งก็คือผู้ชำนาญในภูมิสถานที่ สามารถค้นหาสถานที่ที่ผู้หาคาดไม่ถึง และซุ่มคอยมิให้ถูกจับได้ ส่วนฝ่ายผู้หาจะมีเพียงผู้เดียวก็ต้องเป็นนักแกะรอย ช่างสังเกต คาดเดาว่าผู้ซ่อนจะหนีไปซ่อนที่ใดได้บ้าง หากจับได้ผู้ซ่อนจะถูกปรับ

โคลงเล่นซ่อนหาที่จะยกมานี้เกิดขึ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็นการเล่นรวมกันในหมู่เจ้านายที่ได้เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักเกาะสีชัง การเล่นซ่อนหาในคราวนั้นเป็นการเล่นซ่อนหาเชิงกวีนิพนธ์มิใช่การเล่นซ่อนหากันจริงๆ เพียงแต่โคลงบทนั้นๆ จะบอกให้รู้ว่าผู้เล่นกำลังจะพาโคลงไปซ่อนที่สถานที่ใด ดังนั้น ผู้เล่นต้องรู้จักภูมิประเทศและสถานที่ต่างๆ อย่างดี

สถานที่เล่นซ่อนหาในโคลง คือ **บริเวณเกาะสีชัง** ซึ่งตั้งอยู่ปากอ่าวไทยด้านตะวันออก ใกล้กับเกาะขาม เหนือเกาะสีชังเป็นกองศิลาอยู่กลางน้ำเรียกว่า **สัมปะย้อย** ซึ่งต่อมาโปรดให้ก่อสร้างเป็น **อัยยวงค์ประภาคาร** ปัจจุบันเกาะสีชังมีสถานะเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดชลบุรี เท่าที่ปรากฏหลักฐานพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จฯ

ประพาสเกาะสีชัง ทรงพบกับ**ยายเสม**หญิงชาวเกาะทำไร่ทำทิมที่มีอายุยืนเป็นร้อยปี มีลูก ๗ คน เป็นผู้ใหญ่ที่ผู้คนที่นี่ล้วนเป็นลูกหลานและนับถือมาก จึงได้ทรงแต่งตั้งให้เป็น**ท้าวศรีรักษา** และเนื่องจากมีภูมิประเทศสวยงามร่มรื่น มีอากาศบริสุทธิ์จึงเกิดความเชื่อว่า เหมาะเป็นสถานที่อยู่อาศัยของคนป่วยหรือคนมีร่างกายไม่สมบูรณ์ซึ่งจะช่วยให้ฟื้นฟูสุขภาพให้แข็งแรงได้ ดังใน**โคลงพระนิพนธ์ของกรมหมื่นพิชิตปรีชากร**ที่ว่า

สีชังประเทศน้อย	ในชลา ลัยถุ
แสนสนุกฎา	พืดน้ำ
ประเสริฐสมบัติยา-	กาศเกิด เกษมเอย
ใครสถิตขนม้กะก้า	กึ่งร้อยปีประเมิน

ดังนั้น ในปีพ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้ป่วยที่เดินทางมาพักฟื้นรักษาตัวที่เกาะสีชัง เป็นตึก ๓ หลัง ได้แก่ ตึกวัฒนา ตึกพ่องศรี และตึกอภิรมย์ เรียกกันว่า **อาศัยสถาน** ในระยะแรกนั้นก่อสร้างเพื่อเป็นที่ประทับในระหว่างเสด็จมาประทับแรมชั่วคราว เพื่อพาพระราชโอรสองค์โปรด คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ มารักษาตัวที่เกาะสีชังตามคำแนะนำของแพทย์หลวง

ในระยะต่อมา ช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๔- ๓๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เพิ่มเติมขยายเป็นพระราชฐานขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับแปรพระราชฐานในฤดูร้อน ให้ชื่อว่า **พระจุฑาธุชราชฐาน** โดยตั้งชื่อตามพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก พระราชกุมารที่ประสูติ ณ พระราชฐานแห่งนี้ ณ ที่นี้ได้สร้างพระที่นั่งขึ้น ๔ องค์ ได้แก่ พระที่นั่งโกสียวุธภัณฑ์ พระที่นั่งมนธาตุรนต์โรจน์ พระที่นั่งโชติรสประภาต์ พระที่นั่งเมขลาเมณี และพระตำหนัก ๑๕ หลังตั้งชื่อตามอัญมณี ได้แก่ พระตำหนักवासुกรีกองเก็จ เพชรรัยัป ทับทิมสด มรกตสุทนต์ บุศราคัม กำกัณนิ นิลแสงสุก มุกดาพราย เพทายใส ไพฑูรย์กลอด ดอกตะแบกลออ โอปอลัจจรัญ มูลการะเวก เอกพองมุก

นอกจากนี้ยังได้สร้างถาวรวัตถุต่างๆ บนเกาะแห่งนี้ เช่น วัด ศาลเทพารักษ์ โรงเรียน สะพาน ประภาคาร บ่อน้ำจืด ถนนหนทางต่างๆ ฯลฯ ทั้งยังได้ทรงพระกรุณาจัดพิธีการงานรื่นเริงต่างๆ เป็นเครื่องบำรุงใจและให้ความรู้แก่ชาวเกาะสีชังด้วย เช่น

จัดงานนักขัตฤกษ์นมัสการรอยพระพุทธรูปบาทจำลองที่นำมาจากพุทธคยา ประเทศอินเดีย มาประดิษฐาน ณ ไหล่คยาศิริระบทยอดเขาพระจุลจอมเกล้า เมื่อวันที่ ๑๖-๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ในงานนอกจากจะมีร้านขายสินค้า ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ยังมีละครอำแดงปลื้มเป็นการฉลองของหลวง เวลาบ่ายมีเทศน์มหาชาติพระสหายพิธีธรรมวัดราชสิทธาราม พระใบฎีกาบุญวัตระพงษ์ไชยิตาราม เทศนาชุกบรพรซื่อนคู่หนึ่ง พระภู่ วัดกัลยาณมิตร เทศนามหาพน ทานกัณฑ์ และมีเทศน์พระพุทโธเษากัณฑ์หนึ่ง เวลาเย็นมีเตะตะกร้อวงหนึ่ง (ป.มหาพันธ์, ๒๕๔๐: ๙๙-๑๐๐)

การจัดงานรื่นเริงอีกประเภทหนึ่ง คือ **การจัดการแสดงพิพิธภัณฑสิ่งของที่หาได้บนเกาะสีชัง** ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๓๔ โดยกำหนดประเภทสิ่งของที่จัดนำมาแสดง ได้แก่ ๑. ของธรรมชาติที่หายากและประหลาด เช่น รังนก (เพิ่งพบครั้งแรกคราวนั้น) ๒. ของเป็นเองแต่ประหลาด เช่น พันธุ์ไม้และแร่ต่างๆ เช่น ไม้เท้าต่างๆ ๓. ของประดิษฐ์ขึ้นจากของที่หาได้ในเกาะ เช่น แหวนทำด้วยหอย กรอบรูปกระดาษโรยทราย เป็นต้น

เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ฝรั่งเศสได้นำเรือรบเข้ามาปิดอ่าวไทย พร้อมทั้งส่งทหารฝรั่งเศสขึ้นมายึดเกาะสีชัง เหตุการณ์ที่เรียกว่า **วิกฤตการณ์ ร.ศ.๑๑๒** นอกจากสยามจะเสียพระราชอาณาจักรไปบางส่วนแล้วยังทำให้ทำให้การก่อสร้างพระที่นั่งต่างๆ บนเกาะสีชังหยุดชะงักลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรอมพระราชหฤทัยมากจนประชวรพระยอดที่พระขงษ์จันทรงพระดำเนินไม่ได้ หลัง พ.ศ. ๒๔๓๗ พระองค์มิได้เสด็จแปรพระราชฐานที่เกาะสีชังอีกเลย หากเสด็จประพาสเกาะสีชังก็ใช้เวลาช่วงสั้นๆ ส่วนใหญ่จะประทับแรมในเรือพระที่นั่งมหาจักรีซึ่งเป็นเรือพระที่นั่งขนาดใหญ่ต่อใหม่จากประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เรือพระที่นั่งมณฑลอุดรรัตนโรจน์ไปสร้างในสวนดุสิต และพระราชทานนามใหม่เป็น พระที่นั่งวิมานเมฆ

โคลงเล่นช่อนหาเป็นผลงานจากวันว่างในคราวเสด็จแปรพระราชฐานครั้งหลังเมื่อการเมืองเริ่มคลี่คลายในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ โคลงเล่นช่อนหาในครั้งนี้ประกอบด้วยผู้เล่น ๖ พระองค์ ได้แก่

๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒. พระนางเจ้าสุภุมลามารศรี พระราชเทวี

๓. พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ (กรมพระนครสวรรค์วรพินิต)

๔. พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศัวัชรทัย (กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์)

หรือที่เรียกว่าทูลกระหม่อมน้อย

๕. พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าหญิงนภาพรประภา หรือต่อมาคือ
เสด็จอภิบัติ

๖. พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ (กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ)
หรือทูลกระหม่อมเล็ก

โคลงเล่นซ่อนหา

๑.(ออก) จันทไม้ท้าวงาม

ขึ้นกระโตเห็นจัก

ที่อยู่ท่านสมศักดิ์

แอบป้องบังหลังบอกหับประตุไว้

๒. (ออก)จักไปเที่ยวเร็นที่

ไปเหมาะใจเลยลี

ขึ้นตำพระที่นั่งมณีนี

เตรียมชกแตะเพื่อเต้า

๓.(ออก) หนีเปิดไปที่ถ้ำ

เข้าอยู่ในนั้นตรง

ยืนแอบเนตรมององค์

ถ้ำโล้ววังหนีซ้ำ

๔.(ออก) ออกประตุลิตแล้ว

ตะพานอักษฎางค์เรือนใน

ยิ้มเรือบทางใบ

ถือกัก กุกแอ

ไม่ได้

เถอะตำ หน้อยนา

หีบตั้งริมแกล

พระราชนิพนธ์ (ร.๕)

ใดดี ออกเอย

ลาศเข้า

นอนมุด

แอบเร็นทันที

สุภุมลามารศรี (ส.ม.)

จักรพงษ์

ปากถ้ำ

ทูลหม่อม เล็กนา

บให้จับตัว

บริพัตรสุขุมพันธ์ (บ.ส.)

เลยไป

เรียกร้อง

รีบแล่น

ถึงเกาะขามจอดจ้อง

๕.(ออก) แกรกรกร้อตะไต้
เป็นช่องตอกายา
มุดเข้าแอบริมฝา
กระสอบถ่านวางอยู่ใกล้

๖.(ไล่) วาสูกรีเป็นที่เร้น
พอทราบก็ลีลา
เข้าไปก็ตั้งวา
แม้จะวิ่งเร้นเร้า

๗.(ออก) วานท่านสมศักดิ์ให้
อีกสองคนยุร-
ผิวใครแปลกมาสู
ขึ้นมุกดาพรายอ้อม

๘.(ออก) ไปอยู่ในที่เร้น
มรกฏดูท่าที่
ถ้ามาไล่ก็หนี
พอจะเที่ยวอ้อมค้อม

๙.(ออก) ไปแอบอยู่ที่ห้อง
คอยวิ่งไม้แซเชือน
ชื่อเรื่อนไม้พันเพื่อน
คือกำโกมินซ้อง

ไล่แล้วขึ้นหนี
สมมติวงษ์โรทัย (ส.ว.)

ณวา สุกรีแ
ลอดได้
มีตมิต
ยกตั้งบังทาง
นภาพรประภา (น.ป.)

นภา พรเฮย
ลอดเข้า
มือไล่ จับนา
ออกแล้วจกกัน
จักรพงษ์ภูวนาถ (จ.ภ.)

คอยดู ด้วยรา
ยาตรด้อม
บอกแก่ เรานา
แอบเร้นเอนกาย
พระราชนิพนธ์ (ร.๕)

นามมี
เอกพร้อม
วิ่งออก ประตุแ
หลีกได้ดอกกระมัง
จักรพงษ์ภูวนาถ (จ.ภ.)

ในเรื่อน
เนตรจ้อง
เคยเรียก
แซ่แท้เรียงกัน
บริพัตรสุขุมพันธ์ (บ.ส.)

๑๐.(ออก)ทันใดเร้งวิ่งขึ้น เข้าอยู่ชั้นล่างหา ถ้าคนไล่เข้ามา ก็จะคิดหนีแก้	บุศรา คำเฮย ง่ายแท้ ประตู่หนึ่ง ออกข้างอีกประตู่ สมมตวิงษ์วโรทัย (ส.ว.)
๑๑.(ออก)ชั้นตำพระที่นั่งช้อย ยังบ่เห็นมาจับ เห็นดีที่นี้ลับ เลยช่อนนอนคอยถ้า	เร็นระงับ อยู่หนา เจาะเข้า ดีแน่ เก่าซ้ำทำเฉย สุขมาลมารศรี (ส.ม.)
๑๒.(ไล่) แต่ะโหวรู้แน่แล้ว ลอบย่องเอาหนามชน แล้วเข้าไล่ควงน สตุตเจ็บหากไปได้	มีคน ซุกไว้ วิ่งเหยียบ หนามมา วิ่งซ้ำคงทัน นภาพรประภา (น.ป.)
๑๓.(หนี)แลเห็นคนจับจ้อง นึกสไบออกตาม มือค้อยแหวกเรียวนาม กระโดดข้ามทันได้	จักตาม บาทไว้ บุกออก วิ่งเต็นหนีตัว สุขมาลมารศรี (ส.ม.)
๑๔.(ออก)วิ่งเปิดไปช่อนเร็น ผิวคนเข้ามา ไปกลัวรีบเร่งปา คงจะพอหลบลิ	ณ วา สุกรีเฮย ที่นี้ ไปอื่น เทียวแอ บ่อให้จับตัว จักรพงษ์ภูวนาท (จ.ภ.)
๑๕.(ออก) เรือนนิล ดูถ้าชอบ ขึ้นช่อนนอนหยิบหยี อาไศรยพระบารมี	กลดี อยู่นั้น คนแหวด ล้อมนา

เขี่ยโสตสดับขึ้น

๑๖.(ออก)ครั้งนี้จะวังขึ้น

เป็นที่กำบังกาย

ไปนั่งอยู่สบาย

แม้ใสก็อยู่ข้าง

๑๗.(ออก)คราวนี้จะวังขึ้น

ทูลหม่อมใหญ่อยู่พัก

คนโลไม่ยากนัก

ถ้าโล่ออกใจเด่น

๑๘.(ออก)จะหนีไปอีกนั้น

จะนั่งนอนอยู่บน

มุกตาและชอบกล

หญิงอยู่โยงที่สี่

๑๙.(โล) ขวนใครไปเพื่อนด้วย

ขึ้นมุกตาเที่ยวขยล

พบประทับแอบจน

พระวังบได้จ้อง

๒๐.(โล) เสียงโขนเคาะฟากให้

เราแอบแอบขึ้นมา

จนมุมยึดหัดตา

เห็นบจับมือท้อ

๒๑. ไปไหนไม่รอดแล้ว

แม้ว่าจูงมือรับ

จับจับแต่ปากนับ

บุลิศ้องกราบทูล

สุขมวลมารศรี (ส.ม.)

เพทาย ใสนา

อยู่บ้าง

ค่อยวัง

ง่ายแท้กรรมัง

บริพัตรสุขุมพันธ์ (บ.ส.)

ตำหนัก

ซ่อนเร้น

ที่จะ จับแอบ

อยู่บ้างพอหนี

สมมติวงษ์วโรทัย (ส.ว.)

เต็มทน

คฤห์นี้

ห้องมาก

ลับซ่อนซ่อนมา

พระราชนิพนธ์ (ร.๕)

อีกคน

ทุกห้อง

มุ่มอยู่

จับได้ตั้งใจ

นภาพรประภา (น.ป.)

สัญญา

คุณ้อ

เชิญจับ ฉันทเทอญ

จรดไม้ท้าวหนี

ถูกจับ ตัวเหย

ว่าแพ้

เป็นจับ โฉนนา

เดินเตาะแตะย่อแต่

สู่เหย้าท้าวนาง

พระราชนิพนธ์ (ร.๕)

โคลงทั้งหมดมี ๒๑ บท ผู้หา คือ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ในตอนต้น คนอื่นเป็นผู้ชวน ต่อมาเปลี่ยนผู้หาเป็นพระองค์เจ้านภาพรประภาซึ่งก็ตามจับรัชกาลที่ ๕ ได้ในโคลงที่ ๒๐

โคลงบทที่ ๑ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ในขณะนั้นทรงพระดำเนินไม่ถนัด เพราะถือไม้เท้าจึงไม่ขึ้นบันได แต่ไปชอนที่ห้องท้าว สมศักดิ์(โหมด)โดยแอบหลังหีบที่ตั้งริมหน้าต่าง

โคลงบทที่ ๒ พระนางสุขุมมาลาฯ หนีไปนอนมุดชอนที่พระที่นั่งเมขลาฉวี ซึ่งเป็นพระที่นั่งสร้างตรงเนินมะขาม

โคลงบทที่ ๓ เจ้าฟ้าบริพัตรหนีไปชอนที่ปากถ้ำจักรพงษ์ซึ่งอยู่ตรงเขายอดสุทธาทิพย์คอยแอบมองอยู่ที่นั่น

โคลงบทที่ ๔ เจ้าฟ้าสมมติฯบอกว่าออกจากประตูตุลิตเวชสภาแล้วไปที่สะพานอัยยวงศ์ซึ่งทอดลงไปในทะเลบริเวณแหลมวังด้านหน้าเขตพระราชฐาน ทรงยิ้มเรือบทแล้วรีบแล่นไปที่เกาะขาม

โคลงบทที่ ๕ พระองค์เจ้านภาพรประภาเข้าไปเข้าไปแอบริมฝาที่มีตุ๊ก แล้วเอากระสอบถ่านตั้งบังทางไว้ที่ได้ถนัดตำหนักวาสกรีก่องเก็จซึ่งเป็นพระตำหนักบนเนินมะขามข้างพระที่นั่งเมขลาฉวี

โคลงบทที่ ๖ เป็นโคลงของฝ่ายผู้ไล่ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ทรงรู้แล้วว่าพระองค์เจ้านภาพรชอนอยู่ใต้ตำหนัก จึงเอามือเข้าไปแตะ เปลี่ยนเป็นผู้ชอนบ้าง

โคลงบทที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ขึ้นไปชอนที่พระที่นั่งมุกดาพรายซึ่งเป็นพระตำหนักแถวเหนือ ทรงวานท่านสมศักดิ์และสั่งโยนให้ช่วยดู

โคลงบทที่ ๘ เจ้าฟ้าจักรพงษ์หนีไปชอนที่พระตำหนักมรกกฤษฏ์ซึ่งอยู่ทางด้านเหนือ

โคลงบทที่ ๙ เจ้าฟ้าบริพัตรไปชอนที่พระตำหนักเรือนไม้กำไภมิน

โคลงบทที่ ๑๐ เจ้าฟ้าสมมตวิงษ์โรทัยริบวิ่งไปที่พระตำหนักบุศราคำไปชอน
ที่ชั้นล่าง ทรงบอกว่าถ้าฝ่ายหาเข้ามาทางประตูหนึ่งก็จะหนีไปอีกทางประตูหนึ่ง

โคลงบทที่ ๑๑ พระนางเจ้าสุกุมมาลาฯ ทรงชอนอยู่ที่เดิม

โคลงบทที่ ๑๒ พระองค์เจ้านภาพรประภาตะโหว่ ทรงรู้ว่ามีคนแอบอยู่ที่นี้
จึงเออาหนามาชุกไว้กะว่าหากวิ่งไล่ คนที่แอบอยู่จะหนีมาถูกหนามแล้วทำให้วิ่งช้าลง

โคลงบทที่ ๑๓ พระนางเจ้าสุกุมมาลาฯ ทรงรู้ทันว่ามีผู้ติดตามพระองค์ จึงเอา
ผ้าสไบห่อเท้าไว้กั้นหนามดำ

โคลงบทที่ ๑๔ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ริบหนีไปที่พระตำหนักวาสกรีกองเก็จ

โคลงบทที่ ๑๕ พระนางเจ้าสุกุมมาลาฯ หนีต่อไปชอนที่พระตำหนักนิลแสงสุก

โคลงบทที่ ๑๖ เจ้าฟ้าบริพัตรหนีไปที่พระตำหนักเพทายใส

โคลงบทที่ ๑๗ เจ้าฟ้าสมมตวิงษ์โรทัยวิ่งไปที่ตำหนักทูลหม่อมใหญ่หรือ
เจ้ามหาราชรุณหิต สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

โคลงบทที่ ๑๘ รัชกาลที่ ๕ ว่าท่านไม่หนีอีกแล้ว จะนอนนั้งอยู่บนพระตำหนัก
มุกดาพรายเพราะมีห้องมากและมีผู้หญิงเฝ้าอยู่มาก ไม่น่าจะมาหาได้ง่าย

โคลงบทที่ ๑๙ พระองค์เจ้านภาพรประภาผู้ไล่ ได้พาคนไปเที่ยวค้นที่
พระตำหนักมุกดาพรายทุกห้องจนพบรัชกาลที่ ๕ แอบอยู่ จับได้

โคลงบทที่ ๒๐-๒๑ จบโคลงเล่นชอนหา

บรรณานุกรม

ป.มหาชนธิ์. (๒๕๔๐). **พระจุฬาราชราชฐาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

วิชัย อภัยสุวรรณ. (๒๕๐๘). โคลงเล่นชอนหา. ใน **วันว่าง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์.

เอนก นาวิกมูล. (๒๕๕๔). **สี่ขั้ว ความหลังครั้งรัชกาลที่ ๕**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.